

“Çin Mali”

Çin’in “Shanzai”nin Ötesindeki Büyük Ekonomik-Teknolojik Dönüşümü

Doç. Dr. Yener COŞKUN [*SPK Başuzmanı, TED Üniversitesinde konuk öğretim görevlisi*

Esra ALP [*Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF İktisat A.B.D. doktora öğrencisi*

Yirminci yüzyıl teknolojik ilerleme ve sanayileşmenin getirdiği büyük ekonomik atılımlara ve bunların da etkisiyle ortaya çıkan önemli siyasi değişimlere sahne oldu. İngiltere, Fransa ve Rusya’nın ardından yeni yükselen güçler olarak Almanya, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) yirminci yüzyılın başında ulaştığı olağanüstü ekonomik güç, bu ülkelere modern dönem dünya tarihinde farklı bir yer kazandı. Ancak Çin’in yirminci yüzyılın son çeyreğinde başlayan hızlı yükselişi, diğer ülke örneklerinden birçok farklılıklar içeriyor. Popüler kültürdeki tabirle ifade etmek gerekirse, Çin’in bu defaki yükselişi aslında dünya ekonomisinde “mekânın sahibi geri geldi” demek oluyor. Üstelik Çin’in bu yükselişi, dünya taş devrine yeniden dönmediği sürece, pek öyle geriye gidecek gibi de görünmüyor.

Bu yazımızda Çin’in yaşadığı olağanüstü ilerlemenin dünyayı nasıl değiştirdiğini, bütünüyle kavramakta zorlandığımız bu değişimin öne çıkan örneklerini ve bir sonraki aşamada bizleri nelerin beklediğini kısaca incelemeye çalışacağız -konu Çin olunca ne kadar kısa olursa o kadar kısa olacak tabii...

Shanghai

Çin'in Zenginleşmesi

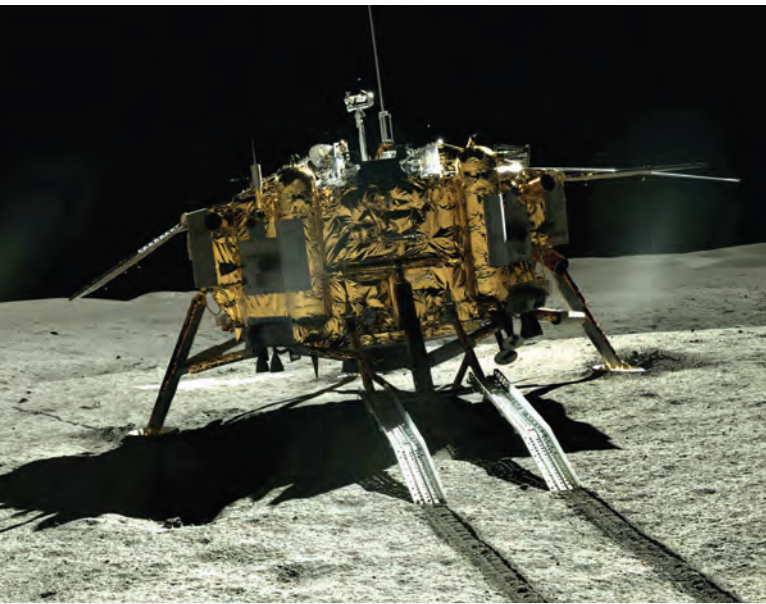
Çin'in son yıllarda hızla artan zenginliği dikkat çekiyor. Örneğin, 2019 Şubat ayı itibarı ile ABD borsalarında işlem gören Çinli şirket sayısı 156 ve bunların piyasa değeri ise 1,2 trilyon dolardı. 2019 yılında, Çin 285 dolar milyarderi ile, 705 dolar milyarderi olan ABD'nin ardından dünyada en fazla dolar milyarderiye sahip ikinci ülke oldu. 2019 yılında Çin'in yüksek net değerli birey (YNBİ; high-net-worth individuals: HNWI, serveti 1-30 milyon dolar arasında olan dolar milyonerleri) sayısı 1.880.215 kişi olurken, bu kişilerin toplam serveti de yaklaşık 5 trilyon dolardı. Bu rakamlarla Çin, yaklaşık 8,6 milyon YNBİ ve 22,6 trilyon dolarlık servete sahip olan ABD'nin ardından dünyada en fazla YNBİ'ye sahip olan ikinci ülke oldu. Çin hızla zenginleşirken, bir yandan da konut, eğitim ve sağlık gibi temel sosyal alanlarda ve askeri alanda büyük gelişmeler kaydetti.

Çin büyük ekonomik sıçramasını gerçekleştirirken ucuz ve sonsuz gibi görünen işgücünün zor koşullarda çalışması, bu atılımın olumsuz yönlerinden biri olarak görülebilir. Ancak ülkede yaşanan geç sanayileşmenin her zaman insani koşullarda gerçekleşmediği bilinse de Çinli ortalama hane halkının artan istihdam ve refah düzeyi her şeye rağmen zenginleşmenin bölüşüm ile ilgili olumlu boyutlarının da olduğunu düşündürüyor.

Uzaya Seyahatten Ada Yapımına Artan Teknik Beceriler

7000 yıllık tarihi, Avrupa kıtası ölçeğindeki yüz ölçümü ve yaklaşık 1,437 milyara ulaşan nüfusu ile Çin'in eski dünyanın yeniden yükselen gücü olduğuna artık kimse şüphesi yok! Çin'in yarattığı değişimin çok yönlülüğü ve adım adım süper güç olma serüveni günümüzde pek de şaşkınlıkla izlenmiyor.

Time dergisinde çıkan bir haber uzay bilimleri açısından Çin'in tarihsel ve bugünkü konumuna ışık tutuyor. 900 yılında basit roketin dünyadaki öncüleri arasında yer alan Çinli bilim insanları, 1970 yılında Sovyet teknolojisi ile uzaya roket göndermeye başladıktan sonra, 2003 yılında da uzaya insan (astronot Yang Liwei) gönderdi. Çin'in *Chang'e-4* adlı insansız uzay aracını Ay'ın, karanlık olarak da nitelenen, arka yüzüne başarıyla indirmesi uzay çalışmalarını nispeten yakın bir zamanda yoğunlaştıran bir ülke için oldukça önemli bir başarı olarak gösteriliyor. Çin'in, sürekli mürettebatının bulunduğu bir uzay istasyonunun ve kendi uzay teleskobunun (Çin'in *Hubble*'i de denebilir) kurulması gibi hedeflerinin de olduğu dikkate alındığında, yakın zamanda başarılarına yenilerini eklemesi olası görünüyor.

Chang'e-4

Çin uzay bilimlerinde önemli gelişmeler gösteriyor. Ancak yapı teknolojisinde lider ülkeler arasına çoktan girmiş durumda. *McKinsey Quarterly* dergisinde yer alan bir haberde, Çin'in yakın geçmişteki öncelikleri arasında karayolu, tren yolu, elektrik ve iletişim gibi unsurları bulunan altyapının gelişmesinin yer aldığından söz edildi. Bu sayede, 1990-2015 döneminde 100 milyon Çinli iletişim altyapısındaki gelişmelerden faydalanabildi ve 2001-2004 döneminde kırsal yol yatırımları %51 oranında arttı.

Çin'in yapı teknolojisinde ulaştığı noktayı temsil edebilecek bir diğer örnek ise kamu girişimciliği ile tamamlanan yapay ada inşalarıdır. 2018 Ekim ayında tamamlanan iki yapay ada ile Hong Kong, Macao ve Çin anakarasınının 34 mil uzunluğunda bir köprü ile bağlanması, aynı zamanda dünyanın en uzun deniz aşımı olarak nitelendiriliyor. Bu örnek ile Çin, jeopolitik gücün sadece sınır kontrolüne dayanmadığını, bazen sınırın inşa edilmesini de gerektirdiğini gösteriyor.

Geçtiğimiz haftalarda Wuhan eyaletinde ortaya çıkan ölümcül Covid-19 (yeni coronavirüsün yol açtığı hastalık) salgını nedeniyle Çin'in 10 günde hastane gibi özellikli bir yapıyı inşa edebilmesi belki de toplumsal örgütlenme ile birlikte yapı teknolojisinde de Çin'in ulaştığı son noktayı anlamanın iyi bir örneği olabilir. Doğrusu, 1000 yataklı bir hastanenin 7000 işçi ile 10 günde inşa edilebilmesi Çin'in muazzam gücünü gösteriyor.

Yukarıda sadece birkaç örneği ele alınabilmiş olsa da Çin'in özellikle son 40 yılda birçok alanda başarı gösterdiği artık çok açık. Peki, nasıl oluyor da yakın tarihinde işgallerin, açlıktan ölümlerin ve sarsıcı politik kaosların yaşandığı Çin, bugün de devasa sorunlarına rağmen, bu başarıyı gösterebiliyor? Bunun sanayileşme ve teknolojik gelişmeyle ilgili boyutlarını aşağıda kısaca incelemeye çalışacağız. Ancak bunun hemen öncesinde, "Roma'nın bir günde kurulmadığını" (Latince: *non uno die roma aedificata*), bu defa Çin örneğinde, yakın dönem ekonomi tarihinden sunacağımız bir kesit çerçevesinde kısaca irdelemeye çalışacağız.

Çin: 19. Yüzyıl Devinin 20. Yüzyıl Devine Dönüşmesi

Aslında yakın tarihsel döneme kadar Çin önemli bir ekonomik güçtü. Aşağıda yer alan tablolar çerçevesinde Çin ekonomisinin son 300 yıllık dönemini kabaca incelemek mümkün. 1700 yılında Avrupa'nın ve Hindistan'ın hemen ardından %22,3 ile dünyanın en büyük üçüncü gayrisafi yurt içi hasılası (GSYİH) Çin'e aitti. 1820 yılına gelindiğinde ise küresel GSYİH'nin yaklaşık üçte biri, %32,9'luk oranla, Çin'e aitti. Diğer bir deyişle, 19. yüzyılın ilk çeyreğinin yaklaşık olarak sonunda Çin dünyanın en büyük ekonomisiydi. 1952 ve 1978 yıllarında ise Çin'in dünya ekonomisindeki payı yüzde beşler civarındayken, bu oran 2003 yılında büyük bir sıçrama ile %15,1 oldu (Tablo 1). 1952-1978 dönemine daha dikkatle bakıldığında, Çin'deki GSYİH ve kişi başına büyüme oranının ABD'den daha yüksek olduğu görülebilir.

1978-2003 döneminde ise, Çin dünyanın önde gelen bütün ekonomik bölgelerinin çok daha önünde bir büyüme eğilimi gösterdi. Söz konusu dönemde dünyanın GSYİH (kişi başı GSYİH) büyüme oranı %3,12 (%1,55) düzeyindeyken, bu oranlar Çin'de %7,85 (%6,57) olarak gerçekleşti. Bu büyüme temposu, en yakın siyasi ve ekonomik rakip olarak görünen, ABD ve özellikle Avrupa ekonomilerindeki gelişmelerin fazlasıyla üzerindedir (Tablo 2).

Tablo 1: Dünya GSYİH'sinde Ülkelerin Pay Oranları (1700-2003)

	1700	1820	1952	1978	2003
Çin	22,3	32,9	5,2	4,9	15,1
Hindistan	24,4	16,0	4,0	3,3	5,5
Japonya	4,1	3,0	3,4	7,6	6,6
Avrupa	24,9	26,6	29,3	27,8	21,1
ABD	0,1	1,8	27,5	21,6	20,6
*SSCB	4,4	5,4	9,2	9,0	3,8

* 1991'den itibaren Rusya Federasyonu.

1978 yılı sonrası Çin için ekonomik bir milattır. Bunun altında yatan başlıca neden, Mao'dan sonra iktidara gelen Deng Xiaping ve diğer Çinli liderlerin izlediği piyasa odaklı ekonomik kalkınma politikalarından başkası değildir. Söz konusu politikalar sayesinde 2000 yılına gelindiğinde Çin'in ekonomik çıktısı dört kat artmış oldu.

Günümüze gelindiğinde ise Çin'in "yavaşlamış hâliyle" bile %6-7 düzeyinde gerçekleşen büyüme oranlarının birçok ülkenin büyüme oranlarının hâlâ oldukça üzerinde olması dikkat çekiyor. Çin, uzun zamandır sürdürdüğü ihracat odaklı yüksek reel büyüme sürecinin bir sonucu olarak, 2018'de 2,5 trilyon dolarlık ihracatı ile dünyanın en büyük ihracatçısı konumuna ulaştı. Çin'i takip eden ABD'nin ihracat büyüklüğü 1,7 trilyon dolar, Almanya'nunki ise 1,6 trilyon dolar düzeyinde. Çin, aynı zamanda, yaklaşık 3,2 trilyon dolarla merkez bankası rezervleri en yüksek olan ülkelerin başında geliyor.

Tablo 2: Seçili Ülkelerin ve Dünyanın GSYİH ve Kişi Başına GSYİH Büyüme Oranları (1700-2003)

	1700 - 1820		1820 - 1952		1952 - 1978		1978 - 2003	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Çin	0,85	0,00	0,22	-0,10	4,39	2,33	7,85	6,57
Hindistan	0,17	-0,03	0,56	0,13	3,85	1,66	5,28	3,27
Japonya	0,25	0,13	1,74	0,95	7,86	6,69	2,53	2,11
Avrupa	0,58	0,14	1,71	1,05	4,37	3,63	2,00	1,79
ABD	2,72	0,72	3,76	1,61	3,61	2,24	2,94	1,85
*SSCB	0,69	0,10	2,05	1,11	4,50	3,55	-0,40	-0,78
Dünya	0,52	0,07	1,64	0,93	4,59	2,62	3,12	1,55

A sütunu: Seçili ülkelerin ve dünyanın GSYİH büyüme oranı (1700-2003).

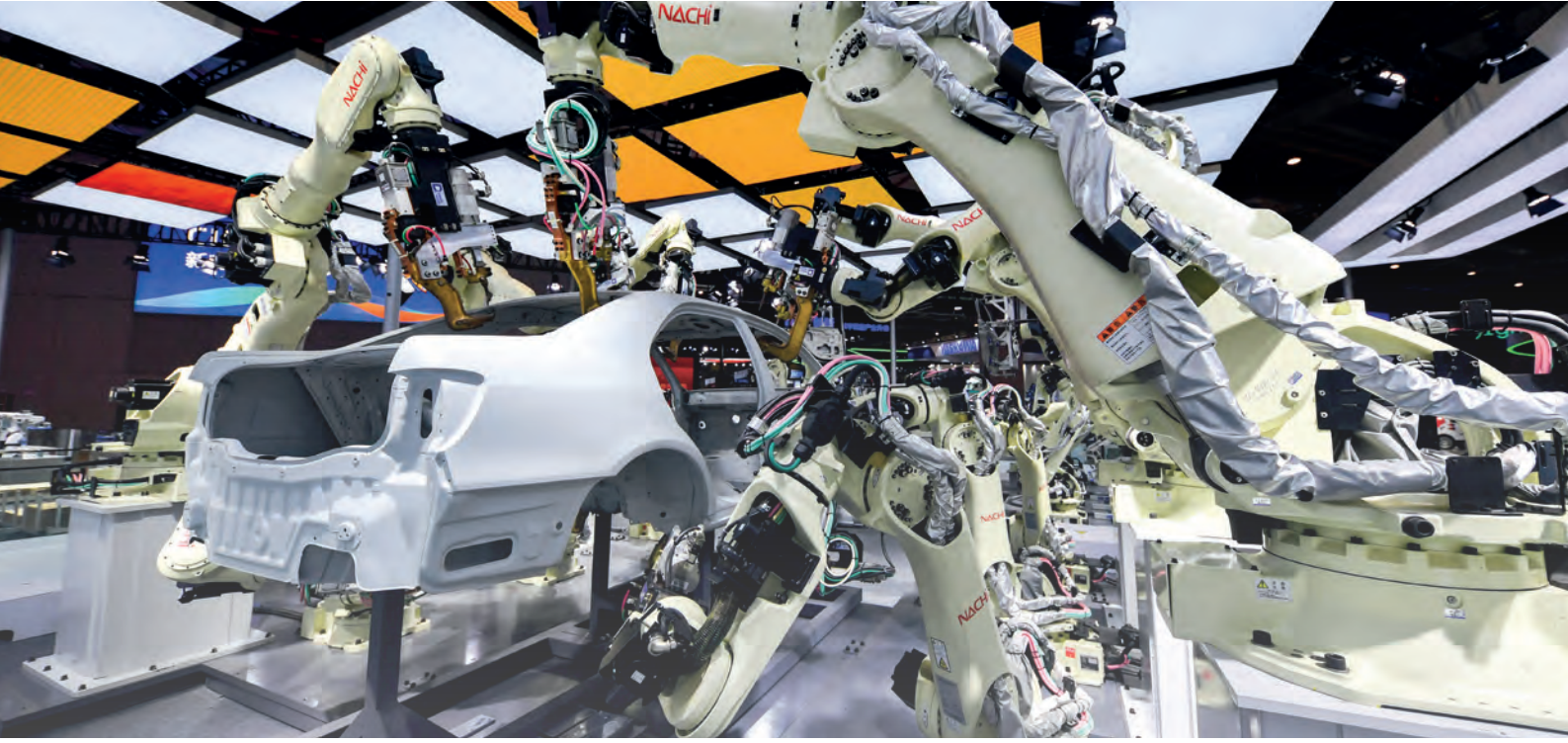
B sütunu: Seçili ülkelerin ve dünyanın kişi başı GSYİH büyüme oranı (1700-2003).

Kaynak: <http://piety.pse.ens.fr/files/Maddison07.pdf> (Erişim tarihi: 7.2.2020).

Çin'e Özgü Kapitalizm ve Sanayi-Teknoloji Hamlesi

Kuşkusuz ki Çin bu noktaya bir günde gelmedi. 19. yüzyılda başlayan sömürgeleştirilme tehdidinin de bir sonucu olarak belirginleşen, teknik gerileme ve yönetimsel zayıflıkların da etkisiyle 1840-1950 döneminde ortaya çıkan sorunlar Çin ekonomisinin ciddi bir çöküş yaşamasına neden oldu. 1978'den sonra dünya ekonomisine açılmaya yönelik pragmatik ekonomik reformlar sonucunda ise ülkenin tarım sektöründeki, dış ticaretteki ve dış yatırımlardaki etkinliği önemli ölçüde arttı.

Çin'in bu başarısının altında kuşkusuz kendine özgü kapitalizm anlayışı etkili oldu. Devlet güdümünde sürdürülen ancak girişimcinin önemli esnekliklere sahip olduğu bu ekonomik sistem, aynı zamanda önemli bir sanayi ve teknolojik dönüşümün temelinde yükseldi. Nitekim 1952-1978 ve 1978-2003 dönemlerinde Çin'deki elektrikli makine ve ekipmanlar sektörünün yıllık ortalama bileşik büyüme oranı sırasıyla %16,5 ve %18 olarak gerçekleşti. Söz konusu sektörün 1978 ve 2003 yıllarında gayri safi katma değeri ise sırasıyla %4,4 ve %27,1 olarak gerçekleşti. Diğer alt sektörlerin ekonomik çıktıya yaptığı katkılarla kıyaslandığında, söz konusu veriler Çin'in kalkınmasında reel üretimin önemli bir etken olduğunu ortaya koyuyor.

Çin'in Kendine Özgü Teknolojik Tüketim Kültürü

Dünyanın en büyük 20 teknoloji şirketinin 9'u Çindir. Çin'in dünyanın önde gelen üretim ve teknoloji merkezlerinden biri hâline gelmesi, ülkede doğrudan yabancı yatırımların da artmasına yol açtı. Pekin'de bulunan ünlü elektronikçiler caddesi Zhongguancun'da Baidu, Didi Chuxing ve Meituan Dianping gibi ünlü Çinli markaların yanı sıra Microsoft, Google ve IBM gibi küresel şirketlerin de araştırma merkezleri bulu-

nuyor. Bu tablo Çin'in 1991-2016 döneminde yaşadığı bilimsel ve teknolojik "Rönesans"ın bir sonucudur. Bu süreçte Çin devletinin araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerine sağladığı olağanüstü destekler dikkat çekici olsa da, Çin'deki teknoloji odaklı sanayi atılımını sadece devlet teşvikleri ile özetlemek doğru değil.

Çin'in satın alma gücü hızla artan nüfusu ve teknoloji ile iç içe geçen yoğun tüketim kültürü, teknoloji şirketlerinin büyümesi için ideal bir ortam hazırlıyor. Çin'in kendine özgü e-ticaret kültürü de zaman içinde canlı bir iç talebin ortaya çıkmasına neden oldu. Örneğin, sadece Alibaba alışveriş platformunda bile 30 milyondan fazla ürünün bulunması veya tüketime ayrılan belli bir günün varlığı (ABD'deki "Kara Cuma"nın Çin versiyonu olan "Bekârlar Günü") Çin'deki ilginç tüketim kültürünün akla gelen ilk örneklerinden.

Öne çıkan Çinli internet şirketlerinin sunduğu (Alipay ve WeChat gibi) hizmetler de çoğu Çinlinin tüketim kültürünün değişmesine yol açtı. Günümüzde yarım milyar Çinli internet üzerinde sağlanan bu hizmetler sayesinde ödeme, kredi, yatırım, kredi notu alınması, seyahat planlaması, taksi hizmeti ve sosyal

Zhongguancun

medyaya erişim gibi farklı gereksinimlerini tek bir kanal üzerinden giderebiliyor. ABD’de ödeme aracı olarak kredi kartlarının ve çek defterlerinin yaygın olarak kullanıldığı dikkate alındığında, Çin’deki finansal hizmet ve genel tüketim biçimlerinin oldukça farklı yönler taşıdığı söylenebilir. Çin’deki bu finansal teknoloji (fintech) uygulamaları aslında mevcut teknolojilerin adaptasyonuna dayanıyor. Ancak Çinli düzenleyici kurumların, örneğin ABD’deki kurumlara göre, ödemeler başta olmak üzere, finansal teknoloji uygulamalarını uzun süre belirli düzenlemelere tabii tutmaması sektördeki büyük canlılığın nedenlerinden biri olarak görünüyor.

Çin’de Teknoloji Şirketleri Piyasası ve Finansmanı

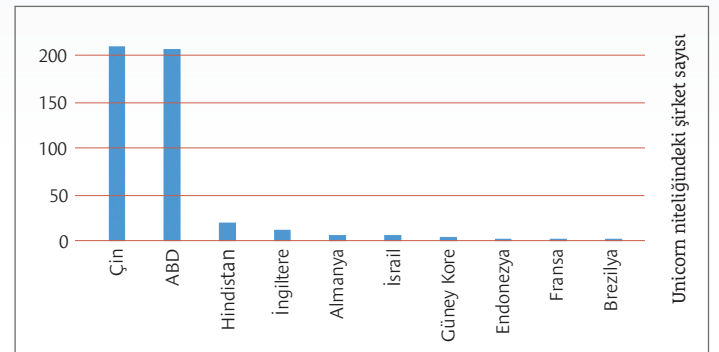
Çin’in ekonomik başarısındaki en önemli etken teknoloji piyasasındaki üstün konumudur. Ancak başarıda en az bunun kadar önemli olan bir diğer unsur da teknoloji şirketlerinin Çin’de ve dünyada ulaştıkları finansman kolaylıklarıdır. Bu finansman kolaylıklarının, borsa finansmanı gibi, kamusal teşvik düzeninin dışında kalması ise finansman başarısına daha farklı bir boyut kazandırıyor.

2019 yılında Ar-Ge harcamalarında dünyada ilk sırayı 581 milyar dolarla ABD alırken, Çin 519 milyar dolarla ikinci sırada, Japonya ise 193 milyar dolarla üçüncü sırada yer aldı. Çin’in Ar-Ge harcamalarına ayırdığı bu tutar, İngiltere’nin 2019 yılı Ar-Ge harcamasının (51,4 milyar dolar) on katı büyüklüğünde. 2017 yılında, 2012 yılına göre Ar-Ge harcamalarını %70 oranında artıran Çin, ileri teknoloji parkları ve kuluçka merkezlerinde yapay zekâ, robot ve büyük veri teknolojilerine yoğun ölçüde yatırım yapıyor. Alibaba, Tencent ve Baidu gibi Çinli teknoloji şirketleri de yeni araştırma merkezlerine, yapay zekâ uzmanlarına ve veri bilimcilerine milyarlarca dolar yatırımda bulunuyor. Bu yoğun yatırımların da etkisiyle, Çin 2019 yılında 206 adet şirket ile, 1 milyar doların üzerinde değeri olan “unicorn girişim şirketi” sayısında, ABD’nin de önünde, dünyada ilk sırada yer alıyor (sağda).

Çin teknoloji sektörü son 4-5 yılda çok farklı alanlarda hızlı bir büyüme gösterdi. Sadece 2018 yılında 100’den fazla yeni şirket (start-up) unicorn statüsünü kazandı. Diğer bir deyişle, piyasa değerini 1 milyar doların üzerine çıkardı. Sektöre yönelik, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen, fon akışı teknoloji şirketlerinin finansman sorunlarının da hızla çözümlenmesine katkı sağlıyor. Canlı finansman piyasasının bir sonucu olarak, örneğin 10 milyar dolarlık fonun elde edildiği ve bu sayede 150 milyar dolarlık piyasa büyüklüğüne ulaşılabilen bir halka arzda izahname neredeyse ortalama bir sunum materyalinden biraz daha fazla detay içeriyor. Hâlbuki özellikle ilk defa halka açılan (hisse senetlerini borsada satışa sunan) şirketlerin izahnamesinin hisse senedi satışına ilişkin bütün ayrıntıları içermesi ve nitelik/nicelik olarak yoğun bir hacim içermesi beklenir (izahname borsalarda halka arz edilen menkul kıymetlerle ilgili yatırımcıları aydınlatmak üzere hazırlanan açıklamaların yer aldığı dokümandır).

En fazla Unicorn sahibi ülkeler (2019).

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/1062448/countries-highest-number-of-unicorns/> (Erişim Tarihi: 13.2.2020).

Shanzai Ekosistemi ve Sahte Ürünlerin Kurumsallaşması

1950 sonrasında ekonomik mucizeleri olarak nitelenen Japonya ve Güney Kore’de de sanayi ve teknoloji alanındaki atılımların kalkınmadaki payı yüksektir. Çin de önce Japonya gibi “tersine mühendislik” ile üretim hatlarını geliştirmeye çalışıp zaman içinde kendi özgün teknolojisine dayalı üretim yapabilir hâle geldi. Ölçek ve etkinin büyüklüğüyle yaygınlığı açısından farklı parametrelere sahip olan Çin ekonomisinde ilginç bir teknolojik ekosistemin bulunduğu söylenebilir. Bu öyle bir ekosistem ki sonuçları bizlerin gündelik hayatına bile sıklıkla yansıyor, farklı markaların Çin’de üretim yaptırması sayesinde bütün dünyanın tüketim kolaylıkları artabiliyor.

Çin’de teknoloji şirketlerine sağlanan finansman olanakları kuşkusuz borsa finansmanının olumlu etkileri göz ardı edilerek analiz edilemez. Çinli teknoloji firmalarının belki de en bilineni olan Alibaba küresel bir şirkete dönüşerek hisse senetlerini New York Borsasında (NYSE) halka arz etti. Bu halka arz, elde edilen fon büyüklüğü açısından 2019’un Aralık ayında gerçekleşen Saudi Aramco halka arzından sonra dünyanın en büyük ikinci halka arzıydı. Ancak Çinli şirketler kendi iç piyasalarında da banka dışı finansmana istenilen derinlikle ve görece kolaylıkla ulaşabiliyor. 2016, 2017 ve 2018 yıllarında Çin borsalarında gerçekleşen halka arz sayısı (adet) ve söz konusu halka arzlardan şirketlerin elde ettiği devasa gelirler (milyar ABD doları) sırasıyla şöyle: (378; 631; 354) ve (47,3; 52,1; 57,5). Söz konusu borsa finansmanı bilgi teknolojileri ve iletişim firmalarının finansmanı için de önemli olanaklar yarattı. Örneğin 2018 yılındaki 57,5 milyar dolar düzeyindeki halka arzların %36’sı söz konusu sektörün finansmanına yönelik olarak gerçekleşmişti.

Tüm bu veriler teknolojiyi geliştirmek ve ürün formunda pazarlamak kadar, finansa erişimin de önemli olduğunun altını çiziyor. Çinli firmalar, sadece eğitimli-ucuz emek arzı ve girişim becerisi ile değil, bankacılığın yanında alternatif finansman kanallarını da etkin biçimde kullanarak ölçeklerini büyütebildiler.

“Shanzai” Çin’de taklit ürünlere verilen genel bir isim. Çin’deki kendine özgü tasarım, üretim ve dağıtım ağını (ekosistemi) tanımlamak için kullanılan bu kavram dilimize “dağ köyü” olarak da çevrilebilir. Özellikle elektronik ürünler başta olmak üzere, bilindik markaların sahteleri Çin’de bu isimle anılıyor. Çin’in Shenzhen kentinin kenar mahallelerindeki binlerce yetenekli işçinin çalıştığı gizli fabrikalarda üretilen çok sayıda isimsiz-markasız ürün, shanzai’nin bütün dünyaya yayılan ününün başlıca nedeni. “Donanımın Silikon Vadisi” olarak bilinen Shenzhen şehrinin eski üretim merkezinde bulunan Huaqiangbei ise Çin’deki elektronik üretimi ekosisteminin toptancı merkezi konumunda.

Shenzhen

OECD (2017), Çin ve Hong Kong'un temel arz sağlayıcı ülkeler arasında olduğu sahte bilgi ve iletişim teknolojisi ürünlerine dayalı ticaret hacminin 2013 yılında 143 milyar dolar olduğunu ve dünya genelinde kullandığı bu tür ürünlerin %6,5'inin sahte olduğunu belirtiyor. Batılı bir şirketin 12-18 ay içinde geliştirdiği bir ürünün, Shanzai ekosisteminde geliştirilmesi için yalnızca 4-6 haftanın yeterli olduğunu altı çiziliyor. Batılı şirketlerin ürünleri henüz piyasaya çıkmadan Shanzai versiyonlarının piyasaya sürülmesi artık olağan karşılanıyor. İşin ilginç yanı, Shanzai'de geliştirilen bazı teknolojilerin de artık küresel firmalarca kullanılmaya başlanması. Bu durum Shanzai sisteminin basit bir taklit dünyası olmadığını ima ediyor.

Ada inşa eden ve uzaya istasyon kurmaya hazırlanan Çin ekonomisini sadece sahte ürünlerle özdeşleştirmek doğru değil! Çin artık bütün dünyanın üretim merkezine dönüşmüş durumda. Ancak Çin için her şeyin son yıllarda yeterince iyi gitmediğini de belirtmek gerek. Çin ekonomisindeki büyümenin ve verimlilik artışının son dönemde, kendi ölçüleri içinde, yavaşlaması Çinli politika yapımcılarını yeni bir teknoloji politikası arayışına itti. Çin'in on üçüncü beş yıllık kalkınma planında innovas-

yon ve verimliliğin büyümenin kaynakları olarak tanınması, Çin'in yakın gelecek için yine teknoloji odaklı bir atılım içine girebileceğini düşündürüyor.

1978 sonrasında Çin'de piyasa odaklı ekonomik sistemin etkinliğinin artırılması, dünyadaki ekonomik ve siyasi dengeleri sonsuza kadar değiştirmiş görünüyor. Sadece ABD'de 2019'da eğitim gören Çinli öğrenci sayısının 369.548 olduğu dikkate alınırsa Çin'in gösterdiği atılımın tesadüfi olmadığı anlaşılır. En az ekonomik serbestleşme kadar önemli olan bilimsel ve teknolojik atımlar Çin'i dünyanın teknoloji ve üretim üssüne dönüştürdü. Covid-19 salgınının bütün dünyada endişe ile karşılanmasının bir nedeni de Çin'deki üretimin daralmasının dünya ekonomisi üzerindeki olası olumsuz etkileri.

Sıradan tüketici ve şirketler için Çin'e özgü üretim sisteminin sağladığı düşük maliyetli arzın "muhteşem" yönleri var. Ancak son dönemdeki ABD-Çin ticaret savaşı, Çin'i daha da güçlendiren bu düzenin pek de geldiği gibi gitmeyeceğini düşündürüyor. Shanzai'nin hepimizi daha ne kadar mutlu etmeye devam edebileceğini merakla takip ediyoruz. ■

Kaynaklar

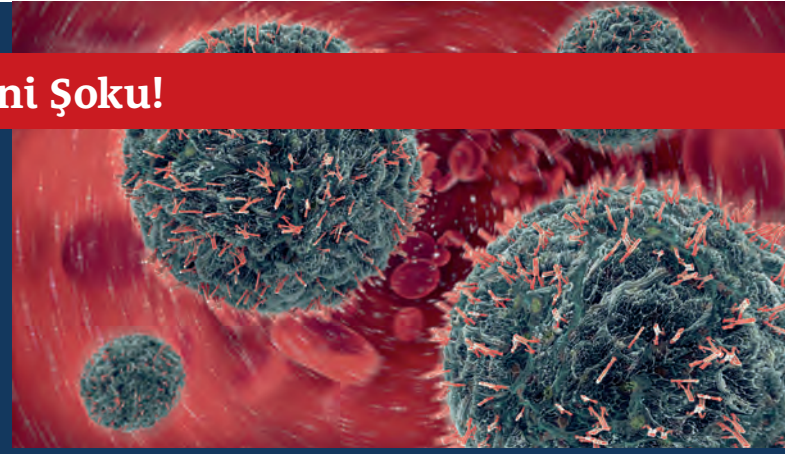
- Beiser, Vince. Nation building. (*MIT Technology Review*, The China issue (Jan-Feb). Vol: 22, No:1); ss. 36-42, 2019.
<https://time.com/5623537/china-space/>
<https://www.weforum.org/agenda/2019/10/china-economy-anniversary/>
<https://www.mckinsey.com/featured-insights/winning-in-emerging-markets/chinese-infrastructure-the-big-picture>
Chorzempa, Martin. A payment apps paradise (*MIT Technology Review*, The China issue (Jan-Feb). Vol: 22, No:1); ss. 76-77, 2019.
Feola, Josh. China's art of tech. (*MIT Technology Review*, The China issue (Jan-Feb). Vol: 22, No:1); s. 14, 2019.
Ferrante, Joan. Sociology: A Global Perspective. 8 th Ed., Wadsworth, ABD, 2013.
Hvistendahl, Mara. Land of giants (*MIT Technology Review*, The China issue (Jan-Feb). Vol: 22, No:1); ss. 8-13, 2019.
Johnson-Freese, Joan. The rockets' red glare (*MIT Technology Review*, The China issue (Jan-Feb). Vol: 22, No:1); ss. 52-55, 2019.
<https://doi.org/10.1787/9789264270848-en>
<http://documents.worldbank.org/curated/en/833871568732137448/pdf/Innovative-China-New-Drivers-of-Growth.pdf> (World Bank Group and DRC. (2019). Innovative China New Drivers of Growth)
Wu, H.X., "How Fast has Chinese Industry Grown? Measuring the Real Output of Chinese Industry, 1949-97"; *Review of Income and Wealth*, June, pp. 179-204, 2002. <https://www.uscc.gov/chinese-companies-listed-major-us-stock-exchanges> (Erişim Tarihi: 10.02.2020).

Covid-19, Dünya Ekonomisinin Yeni Şoku!

Ünlü yatırım bankası Morgan Stanley Covid-19 salgını nedeniyle, Çin ekonomisinin büyüme rakamlarında 2020 yılı ilk çeyreğinde %3,5 civarında bir azalma beklendiğini açıkladı. G20'nin son maliye bakanları toplantısında da IMF, Çin'in büyüme tahminini 1990'dan sonraki en düşük seviyesine, %5,6'ya düşürdü. Çin ekonomisini yakından takip edenler bu büyüme rakamlarının pek de parlak olmadığını kolaylıkla anlayacaktır.

Salgının başladığı dönemde üretimin normal seviyesinin ancak %30-50'sine ulaşabildiği tahmin ediliyor. 2020 Ocak ayı itibarıyla Çin üretim endeksi %1,9 oranında düşerken, satın alma yöneticileri endeksi de %0,2'lik bir azalma gösterdi. İmalat sektörü talebini gösteren yeni siparişler endeksi ise %0,2 oranında arttı. Finansal göstergelerde ve borsa endekslerinde de salgın sonrasında dikkat çeken değişimler söz konusu. 2020 yılı Ocak ayı sonunda, bir önceki yılın aynı ayına göre (M2 geniş tanımlı) para arzı %8,4 oranında arttı. Dolaşımdaki parayı ifade eden M0 para arzı ise %6,6 artış gösterdi. Bu parasal veriler Çinli ekonomi yöneticilerinin salgının yaratacağı olası risklerle mücadele etmek için piyasaya nakit sürmeyi tercih ettiğini gösteriyor.

Borsa, ekonomide riskleri önceden haber verebilen bir tür barometre olarak görülebilir. Bu nedenle virüs korkusunun küresel borsalarda neden olduğu etkilere de kısaca değinmekte yarar var. Şanghay Menkul Kıymetler Borsasının borsa endeksi olan Şanghay Kompozit Endeksi 2020 Ocak ayı sonunda %2,41 düşüş gösterirken, ABD ve diğer dün-

ya borsalarında virüsün yarattığı korku önemli değer kayıplarını da beraberinde getirdi. Tüm bunlar hassas dengeleri olan para dünyasının olası ekonomik gelişmeleri nasıl yorumladığını gösteriyor.

Çin dünya ekonomisindeki önemli üreticilerden biri, hatta en önemlisi olduğu için diğer ekonomileri de büyük ölçüde etkileyebilir. Dünya tarihinde hastalık/savaş gibi nedenlerle yaşanan kitlesel ölümlerin büyüklüğü ve oluşma/yayıma koşulları dikkate alındığında, Covid-19'un ekonomik etkilerinin panik noktasının uzağında olması beklenebilirdi. Ancak son günlerde özellikle İran ve İtalya'da ortaya çıkan virüse bağlı ölümlerdeki olağanüstü artışlar ve Dünya Sağlık Örgütü'nün Covid-19'u küresel salgın (pandemi) ilan etmesi, dünya ekonomisi için de zor günlerin başladığının habercisi olarak görülebilir. Covid-19 salgınının, yeni bir küresel krizi tetikleyip tetiklemeyeceğini zaman gösterecek. Doğrusu, Çin için de dünya için de bu zor günlerin en hızlı şekilde ve en az zararla atlatılabilmesi hepimizin ortak dileği.

<https://www.cnbc.com/2019/05/09/the-countries-with-the-largest-number-of-billionaires.html> (Erişim Tarihi: 10.02.2020).
<https://www.cnbc.com/2019/01/15/the-top-10-high-net-worth-countries.html> (Erişim Tarihi: 10.02.2020).
<https://www.worldometers.info/world-population/china-population/>; <https://www.britishmuseum.org/collection/galleries/china-and-south-asia> (Erişim Tarihi: 10.02.2020).
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46758339>; <https://www.nationalgeographic.com/science/2019/01/china-change-4-historic-landing-moon-far-side-explained/> (Erişim Tarihi: 10.02.2020).
<https://pinkfloydtrk.net/2007/10/20/the-dark-side-of-the-moon-turkce-ceviri/> (Erişim Tarihi: 11.02.2020).
<https://www.nytimes.com/2020/02/03/world/asia/coronavirus-wuhan-hospital.html> (Erişim Tarihi: 11.02.2020)
<http://www.worldstopexports.com/worlds-top-export-countries/> (Erişim Tarihi: 10.02.2020).
<https://data.worldbank.org/indicator/FI.RES.TOTL.CD> (Erişim Tarihi: 10.02.2020).
<https://www.statista.com/statistics/732247/worldwide-research-and-development-gross-expenditure-top-countries/> (Erişim Tarihi: 11.2.2020).
<https://ceoworld.biz/2019/11/11/countries-and-cities-with-the-highest-number-of-unicorn-companies-2019/> (Erişim Tarihi: 11.2.2020).
<https://www.ft.com/content/24fd72be-92bb-11e9-aea1-2b1d33ac3271> (Erişim Tarihi: 11.2.2020).

<https://www.cnbc.com/2019/12/29/saudi-aramco-alibaba-among-biggest-ipos-of-2019.html> (Erişim Tarihi: 11.2.2020).
<https://www.pwccn.com/en/ipo/greater-china-ipo-watch-2018.pdf> (Erişim Tarihi: 11.2.2020).
<https://blog.redpoints.com/en/shanzhai-101-how-to-scam-an-industry-out-of-billions> (Erişim Tarihi: 12.02.2020).
https://www.csmonitor.com/USA/2019/1120/Colleges-officials-try-to-thaw-effects-of-the-US-China-chill?cmpid=mkt:ggl:dsa-np&gclid=EAIaIQobChMI6PaG14HM5wIVmKztCh1SSQMLEAAYASAAEgLyO_D_BwE (Erişim Tarihi: 12.02.2020).
<https://www.theguardian.com/business/2020/feb/26/will-coronavirus-trigger-global-recession-donald-trump-trade-policy> (Erişim Tarihi: 25.02.2020).
<http://www.pbc.gov.cn/en/3688247/3688978/3709134/3975548/index.html> (Erişim Tarihi: 25.02.2020).
<http://www.pbc.gov.cn/en/3688247/3688978/3709137/3975472/index.html> (Erişim Tarihi: 25.02.2020).
<https://www.cnbc.com/2020/02/19/coronavirus-morgan-stanley-economic-forecasts-for-chinas-growth.html> (Erişim Tarihi: 25.02.2020).
http://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/202002/t20200203_1724922.html (Erişim Tarihi: 25.02.2020).
<http://piketty.pse.ens.fr/files/Maddison07.pdf>